

I v porovnání s obdobnými památkami v zahraničí má naprosto ojedinělá celistvost a původnost památkového souboru Českého Krumlova, který se dochoval až do dnešní doby, své logické, mnohdy však také paradoxní a unikátní zdůvodnění. Ne snadno uvěřitelný je již samotný fakt, že za celou dobu sedmi staletí středověkých i novověkých dějin nebylo město vážněji poškozeno žádným válečným konfliktem ani zničujícím rozsáhlým požárem. Převaha gotických a renesančních stavebních památek, jimiž byl v době největšího rozkvětu města v 16. století vyplněn celý prostor ohraničený meandry Vltavy, odolala bez výraznějších změn slohového náporu období baroka, které výrazně proměnilo obraz mnohých českých měst. Rovněž éra industrializace v 19. století, během níž se, obvykle po zbourání hradeb, ke středověkým historickým centrům živelně připojovaly nově vznikající městské čtvrti a předměstí, neznamenala v případě Krumlova viditelné prolnutí centra s periferiemi: městské brány a část již nefunkčního pásu obranných zdí sice byly odstraněny, řečiště Vltavy však zachovalo zřetelnou hranici mezi starým a novým. Rozloučení členů rodu Schwarzenbergů a jejich přestěhování do výrazně komfortnějšího nového rezidenčního zámku Hluboká po jeho stavebním dokončení v roce 1871 lze v jistém smyslu považovat za definitivní tečku proměn krumlovského centra. S výjimkou budovy spořitelny na náměstí, tzv. Šmirousova domu u Lazebnického mostu, budovy pošty na Latránu a industriálních přístaveb městského a vrchnostenského pivovaru zde nezanechalo 19. století prakticky žádnou rušivou stopu v té době tak rozšířených historických slohů. Přestavbám v duchu ideálů památkového purismu byla obětována pouze věž kostela sv. Víta. Jak odolná je většinově kamenná substance domů vůči netečnosti a nezájmu svých obyvatel, ukázala čtyři desetiletí po druhé světové válce, kdy se v centru města věnovalo systematické údržbě a kvalifikovaným opravám jen minimum pozornosti. S jistou paradoxní nadsázkou však lze vyjádřit názor, že tímto nicneděláním se napohled šedé a oprýskané ulice a domy v Český Krumlově nezařadily mezi takové, na nichž nedostatečná a neodborně uplatňovaná památková péče zanechala více škody než užítu.

První soubornou informaci o množství a charakteru stavebních objektů ve městě přinesl Soupis památek města Český Krumlov od autorů Jana Sedláčka a Františka Mareše, pořízený mezi lety 1914 – 1918, který však nikdy nevyšel v knižní podobě. Výsledkem výzkumu skupiny mladých odborníků pod vedením doc. Václava Mencla květnu 1947 byla publikace Český Krumlov, jeho život a umělecký růst (Praha 1948), jejíž podrobné urbanistické a uměleckohistorické hodnocení obrátilo ve zvýšené míře pohled odborné i laické veřejnosti na nutnost ochrany zdejších památek jako celku:

„Krumlov zůstane jevem jedinečným a nenahraditelným. Vše zde probíhalo plynule, rozloženo v přirozeném proudu času a neseno neustále generacemi zdejších obyvatel. I když se město proměňovalo ve své vnější slohové úpravě, zůstávalo vždy drobně členěným organismem, jehož tvary, měřítko i strukturu hmoty udržoval ve vzájemné jednotě jeden a tentýž nepsaný, ale tím pevnější kolektivní závazek. Ona životní jednota a vazba je dnes v Krumlově nadobro a na dlouhou dobu přetržena. Způsobila to úplná výměna lidské krve, která proudila v prostorách zdejších ulic a síních zdejších domů, proměna, kterou takřka přes noc přinesl rok 1945 a která znamená, že se v Krumlově začíná život vlastně od počátků znovu. Je to život plný naděje, ale zkušený pozorovatel se netají tím, že přináší i některá nebezpečí. Již dnes se dějí pokusy, aby tento vpád nepřinesl vnějšímu obrazu města, jeho ucelnému obrysu, jeho zvláštnímu rázu i dějinnému půvabu násilnou újmu.

Výtvarná tvář tohoto tak zvláštního města by měla být trvale zaznamenána: to proto, aby jednou, až tohoto Krumlova přece jenom nebude, zůstala zachována představa, jak vypadalo, jak žilo a jak se kdysi proměňovalo sídelní město rožmberské, výrazný mocenský projev českého středověku a ojedinělá památka našeho umění gotického, jakoby zázrakem zachována po naše časy v takové úplnosti, jakou se nevyznačuje žádné jiné české město.“

(Doc. PhDr. Ing. arch. Václav Mencl, Dr.Sc, 1948)

V československé památkové péči po 2. světové válce se kromě ochrany jednotlivých objektů soustředila pozornost na dokumentaci a zachování historicky cenných souborů. Výrazem tohoto nového přístupu se již po roce 1949 stal termín „městské památkové rezervace“, užívaný pro vybrané sídelní celky s mimořádně vzácnými a autenticky dochovanými historickými jádry. Podle zákona č. 22, přijatého 17. dubna 1958, tedy v době, která prakticky vylučovala soukromé vlastnictví, převzal garanci ochrany památek stát a touto zákonnou normou byly stanoveny i požadavky na správu, péči, obnovu a zpřístupnění památek. V témže roce byla zahájena centrálně řízená činnost Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, později byl založen Státní ústav pro projektování památkových měst a objektů. Problematika odborného památkového územního plánování, ochrany a obnovy památek se stala i novým předmětem v rámci výuky na vysokých školách architektury. Přestože již v roce 1950 došlo k prohlášení centra Českého Krumlova za městskou historickou rezervaci a v letech 1955-56 byl zpracován i první směrný územní plán, chyběla k prosazení systematického postupu v záchraně památek politická vůle, jasně formulovaná strategie a garance dlouhodobého finančního

zajištění. Výnosem ministra školství ČSR ze dne 10. 6. 1963 byl Český Krumlov prohlášen za městskou památkovou rezervaci, a ten obsahoval nejen vymezení jejího obvodu a výčet památkových objektů (480 domů), ale také plán ke zřízení tzv. ochranné zóny, aby ani nově vznikající stavby v okolí pohledově nenarušovaly historický charakter chráněného území. V příloze Výnosu, která hodnotí památkový význam Českého Krumlova, je stanoveno, že se jedná „o památku evropského významu, která je zde znásobena uměleckými díly vynikající úrovně“. Tzv. Benátská charta z roku 1964 dala podnět k založení Mezinárodní rady pro památky a sídla (International Council on Monuments and Sites; ICOMOS), která se zabývá ochranou kulturního dědictví na celém světě a je poradním orgánem UNESCO.

Přes veřejně a ideologicky proklamovaný zájem o dodržování a uplatňování zásad památkové péče v tehdejší ČSSR docházelo v minulých desetiletích často k necitlivým narušením i nenapravitelným škodám na celistvosti vnitřních areálů i ochranných pásem historických městských center, například výstavbou architektonicky sterilních bytových bloků a sídlišť, nákupních středisek, center komunálních služeb, pompézně naddimenzovaných sídel místních samosprávních, stranických a odborových organizací nebo kulturních domů. Nemalé množství vzácných kulturních i technických památek padlo za oběť všeobecnému trendu rozšiřování komunikací pro místní i tranzitní dopravu, zakládání parkovacích ploch a násilnému vyplňování nezastavěných stavebních proluk či původně zelených parkových zón.

Bylo velkým dílem štěstí, že se historického jádra Českého Krumlova tyto devastující projevy v zásadní míře nedotkly. Ani tento fakt však v období před rokem 1989 nezměnil pomalé tempo postupu prací a jejich plošný dosah. Jednotlivé rekonstrukční práce byly prováděny nekoordinovaně, jakoby na náhodně vybraných lokalitách centra (skupina domů na jižní straně náměstí; barokní divadlo a zimní jízdárna v areálu zámku; budovy bývalého jezuitského semináře a koleje, prelatura, kaplanka v Horní ulici; tzv. Vošahlíkův mlýn na Latránu), takže až do konce 80. let 20. století působilo město dojmem převažující zanedbanosti, umocněným všudypřítomným zápachem znečištěné Vltavy. Jeho vysoce autentický a kompaktní charakter stavu zachování, vzbuzující dojem, že se návštěvník ocitl v místě na konci světa, kde se zastavil čas a kde neplatí normy vnímané všednosti éry socialismu, však způsobil, že již dlouho před rokem 1989 patřil Český Krumlov k nejvyhledávanějším a nejobdivovanějším kulturně turistickým cílům v Československu.

Myšlenka vybrat, označit a společným úsilím všech národů ochránit to nejvzácnější, co se z kulturního i přírodního dědictví lidstva dochovalo, se zrodila ze zkušeností druhé světové války. Ukázalo se, že války i ekonomický rozvoj může zmíněné dědictví v jedné generaci zničit, znetvořit či jinak znehodnotit. V roce 1972 proto UNESCO (Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu) přijalo Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. Hlavním posláním Úmluvy je povinnost smluvního státu zabezpečit označení, ochranu, zachování a předávání kulturního a přírodního dědictví budoucím generacím. Stát to zajistí při maximálním využití svých vlastních zdrojů, případně s mezinárodní pomocí a spoluprací. Postupně se k Úmluvě připojovaly jednotlivé státy, takže v roce 1976 vstoupila v platnost.

Tehdejší Česká a Slovenská Federativní Republika (ČSFR) k Úmluvě přistoupila jako jedna z posledních evropských zemí 15. listopadu 1990 a text Úmluvy publikovala ve Sbírce zákonů č. 159/1991 Sb. Státy, jež k Úmluvě dobrovolně přistoupily, byly vyzvány, aby sestavily tzv. indikativní seznamy těch památek a míst, která z hlediska své kultury považují za nejvzácnější. O zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO rozhoduje Výbor pro světové dědictví, složený ze zástupců smluvních stran Úmluvy, jež se opírá o odborná stanoviska poradních organizací. Česká a Slovenská Federativní Republika navrhla v roce 1991 mezi jinými historické jádro Českého Krumlova v rozsahu území městské památkové rezervace, jež podle jejího názoru splňovalo kritéria (i), (ii), (iv) a (v).

Historické jádro Českého Krumlova bylo na Seznam UNESCO zapsáno (vedle Prahy a Telče) na 16. zasedání Mezivládního výboru pro světové kulturní a přírodní dědictví v Santa Fe 14. prosince 1992 podle kritéria číslo iv, jež doporučila poradní organizace Výboru pro světové dědictví ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a sídla): „Český Krumlov je vynikající příklad malého středověkého středoevropského města, které za strukturu a stavby v historickém centru vděčí své ekonomické význačnosti a relativně nerušenému organickému vývoji za více jak pět století. Město Český Krumlov se vyvíjelo v meandrech řeky Vltavy, která vytváří překrásný krajinný rámeček. Jeho vývoj v čase je jasně čitelný z jeho budov a jeho urbanistické struktury. Český Krumlov je nesporně nejlépe zachovalý a nejreprezentativnější žijoucí příklad středověkého středoevropského malého města.“

Historické jádro Českého Krumlova zaujímá plochu 46, 5 ha, z čehož 18 ha tvoří zámecký areál s parkem. Sestává z 277 nemovitých kulturních památek, souboru historické architektury od rozsáhlých areálů (kláštery, pivovar) až po velké množství měšťanských domů. Dominuje pozdně gotický a renesanční stavební fond, dokladem rozvoje města v baroku jsou zámecké a církevní objekty. Nachází se zde i dvě národní kulturní památky, zámek Český Krumlov a kostel sv. Víta, vyznačující se

architektonickými, urbanistickými a uměleckými hodnotami. Vysoká turistická atraktivita může ovšem představovat i určité ohrožení - nadměrnou komercializaci centra a ztrátu původnosti včetně ztráty původního obyvatelstva, nebo naopak vytvoření turistického skanzenu, konzervaci a ztrátu reálného života.

Pro udržení mimořádné univerzální hodnoty a autenticity historického dědictví Českého Krumlova slouží tzv. management plan, instrument pro plánování, ochranu, využití a rozvoj města při současném zachování památkové hodnoty. Princip se vytvořil v průběhu 90. let 20. století, kdy se objevily křiklavé případy zneužití zápisu k vytěžování ničím neregulovanou turistickou industrií, ohrožující samu existenci kulturního statku. Má průběžně a včas odhalovat i definovat rizikové faktory ohrožující památku a hledat řešení, která tyto hrozby zmírňují či zcela odstraňují. K objektivnímu ověřování stavu památek slouží tzv. reactive monitoring, spočívající v hodnocení stavu a konkrétních problémů odborníky vyslanými přímo na místo. Povinností každého státu je zpracování pravidelných zpráv o stavu lokality do tzv. periodic reporting, dále zhodnocení aplikace Úmluvy o ochraně světového dědictví, poskytování aktuální informace o památce světového dědictví, nabídka mechanismu regionální spolupráce a výměnu informací i zkušeností mezi smluvními státy.

výstava

Regionální muzeum v Českém Krumlově

28. 4. - 31. 12. 2012

www.museum-krumlov.eu

ČESKÝ KRUMLOV
SVĚTOVÉ DĚJINY UMĚNÍ

REGIONÁLNÍ MUZEUM
V ČESKÉM KRUMLOVĚ

Jihočeský kraj

ČESKÝ KRUMLOV

od městské památkové rezervace k památce UNESCO

